

Våtmarker i Östergötland

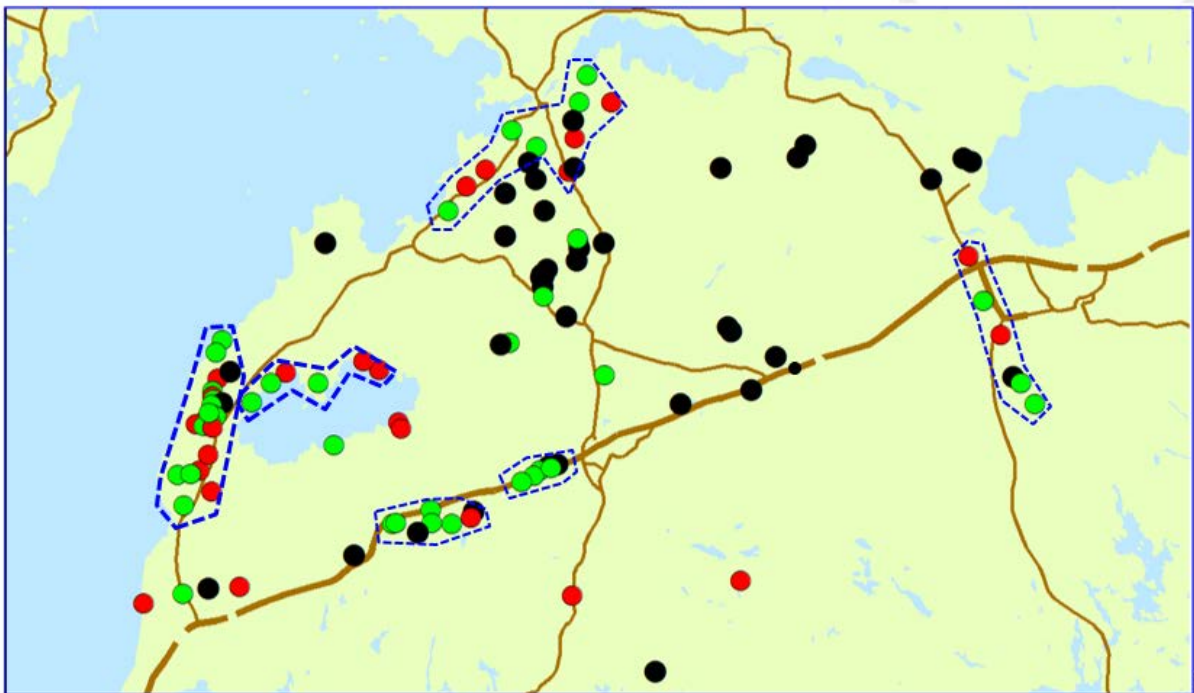
De flesta av landets våtmarkstyper förekommer i Östergötland och ett stort antal hotade växter och djur lever här. Östergötlands län har särskilt ansvar för många våtmarksarter som nyttjar strandängar (bl.a. flera hotade häckande eller rastande fågelarter) och arter som har kalkkärr som livsmiljö (bl.a. arter bland kärlväxter, mossor, landsnäckor och vapenflugor). För flera arter bland dessa grupper hyser länet en betydande andel av de nationella bestånden.

Kalkkärr och kalkfuktängar

Länet har, tillsammans med andra län med kalkrik jordmån och berggrund, ett särskilt ansvar för bevarande av extremrikkärr (kalkkärr) och kalkfuktängar. Dessa mycket artrika miljöer förkommer i länet framför allt i västra halvan i anslutning till Östgötaslätten och är väl kartlagda i olika inventeringar sedan 1969 och därefter (Figur 1). Dock är artkännedomen om vissa typiska extremrikkärrorganismer i kalkkärren begränsad, bl.a. vad gäller jordlöpare och vapenflugor som inte inventerats systematiskt.

Kalkkärr i Östergötland 1969-2013

grön = gott tillstånd kalkkärrsväxtlighet (2013); röd = igenväxt (2013)
svart = förstört (1969-2013)

Figur 1. Kalkkärr (extremrikkärr) och kalkfuktängar i Östergötland 1969-2013. Nästan alla länets kalkkärr ligger på Östgötaslätten från Linköping och västerut. Under 1800- och 1900-talet försvann våtmarker i mycket stor omfattning i länets slättområden p.g.a. utdikningar för jordbruksmark. 1969 fanns ca 100 kända kalkkärr kvar (visas på kartan). Av dessa har en hög andel förstörts sedan dess (svarta prickar) p.g.a. utdikning, igenväxning eller exploatering från framförallt infrastrukturprojekt. Kärr i dåligt bevarandetilstånd (igenväxning pågår) 2013 visas med röda prickar och kärr i gott bevarandetilstånd 2013 med gröna prickar. Några särskilda GIS-analyser för värdeetrakter har inte gjorts för kalkkärr, men höga täter förekommer i sex områden som har inringats på kartan och kan grovt betraktas som värdenätverk för kalkkärr. Västra länsdelen mellan Ödeshög, Vadstena, Motala och Mjölby kan betraktas som en större värdeetrakt.

I denna handlingsplan ingår under kalkkärr och kalkfuktängar Natura 2000-naturtyperna Rikkärr – 7230 (rikare typer som klassas som extremrikkärr) och Kalktuffkällor -7220, samt rikare typer av Fuktängar – 6140 (typer som klassas som kalkfuktäng, vilken utgör en övergångsmiljö mot gräsmarksnaturtyper på fastmark).

I Östergötlands kalkkärr förekommer några typiska istidsrelikter (alpina arter som dog ut i södra Sverige när klimatet blev varmare, men som klarat sig kvar på några enstaka platser) . Bland dessa kan den otandade grynsnäcka och kärllväxten svarthö särskilt nämnas. Otandad grynsnäcka är en art som förekommer i och nära fjällkedjan och i Jämtlands kalkområden, samt med reliktbestånd i Västergötlands och Östergötlands kalkområden (samt en lokal i Dalarna). Arten har minskat kraftigt i reliktbestånden under 1900-talet (Figur 2).

Figur 2. Fjällarten otandad grynsnäcka har glacialreliktpopulationer i Götaland. Här minskar arten kraftigt. Svarta prickar är lokaler där arten inte har kunnat återfinnas på 2000-talet.

Figur 3. Svarthö har minskat kraftigt i Östergötland sedan 1969. Svarta prickar är lokaler där arten inte har kunnat återfinnas under 2000-talet.

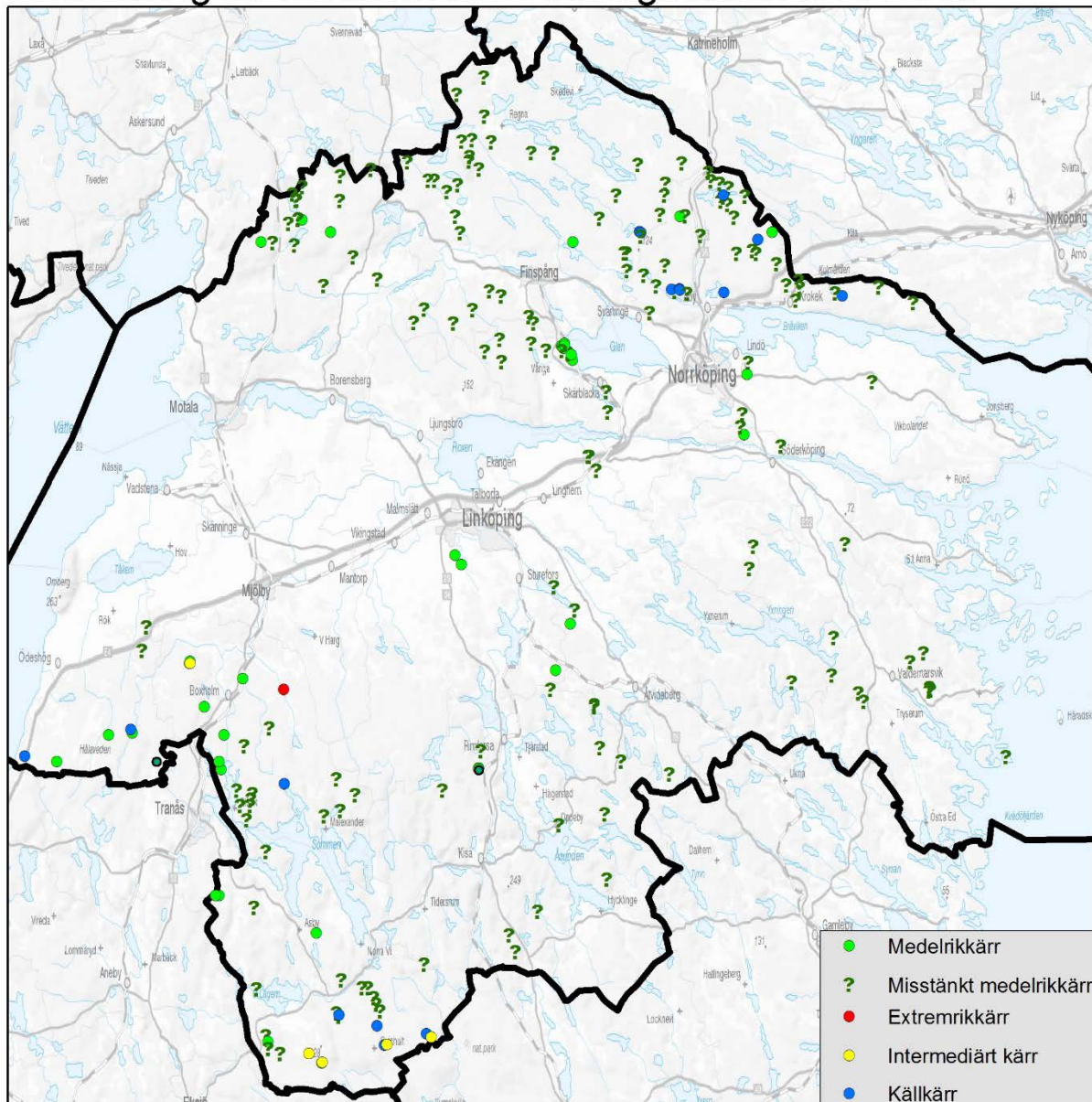

Svarthö är en istidsrelikt som söder om fjällområdet och Norrland idag förekommer i Östergötland och på Gotland, samt med några enstaka fynd från Västergötland, Småland och Stockholm. Arten har minskat kraftigt i länet i senare tid (Figur 3).

Medelrikkärr

Medelrikkärr förekommer i Östergötland på många platser i skogs- och mellanbygden norr och söder om Östgötaslätten. Medelrikkärren har förhållandevis basrikt, rörligt markvatten och är artrika miljöer. Bland mossfloran kan artrikedomen bland skyddsvärda arter t.o.m. vara högre än i extremrikkärren. Medelrikkärren ingår i Natura 2000-naturtypen Rikkärr (7230), där de representerar de mindre rika typerna av naturtypen.

Inventering av medelrikkärr i Östergötland 2016-2018

Figur 4. Medelrikkärr och misstänkta medelrikkärr i Östergötland. Under 2016-18 pågår inventering av medelrikkärr i länet. Kärr som konstateras vara intermediära kärr (gula punkter) behandlas i denna handlingsplan för grön infrastruktur gemensamt med fattigkärr och mossar, och extremrikkärr (röd punkt) utgör en egen grupp.

Medelrikkärrens förekomst, fauna och flora i länet är mindre känd än extremrikkärrens och mellan 2016-18 kartlägger Länsstyrelsen medelrikkärr i länet. Utgångspunkten är potentiella medelrikkärr som identifierats utifrån äldre uppgifter och genom GIS-analys av fynd i Artportalen av utvalda indikatorarter. Potentiella medelrikkärr (Figur 4) som med måttlig till stor sannolikhet bedöms kunna utgöra medelrikkärr fältkontrolleras. Under 2017 gjordes fältinventering i sydvästra delen av länet och under 2018 kommer fältarbetet intensifieras och omfatta resten av länet.

Mossar och fattigkärr

Den allra största andelen av våtmarker i länet utgörs av mossar och fattigkärr. Till denna grupp för vi också de något mindre fattiga s.k. intermediära kärren. En analys över var i länet stora andelar våtmark förekommer generellt (och framför allt våtmarker av fattigare typ), visar att skogsbygderna, särskilt i norr, är viktiga områden för våtmarker (Figur 5). Östgötaslättens jordbrukslandskap däremot visar stor brist på våtmarker.

Öppna strandängar

Öppna strandängar i inlandet och vid Östersjön är artrika miljöer med värdefull fauna och flora och av stor betydelse för fågellivet. På kalkrika marker hyser dessa strandängar också en mycket värdefull kärlväxtflora. En särskild flora finns också på de saltpåverkade strandängarna vid Östersjön. I strandängarna ingår Natura 2000-naturtyperna rikkärr (7230), fuktängar (6410) och strandängar vid Östersjön (1360). Igenväxande strandängar kan bl.a. utgöras av högörtängar (6430) eller av vassområden (vilka inte klassas till någon Natura 2000-naturtyp). Det finns idag ingen samlad kartbild över strandängars utbredning i länet, men äldre och nyare information finns bland annat i olika inventeringsrapporter om kärlväxter och fåglar på strandängar och i våtmarksinventeringen.

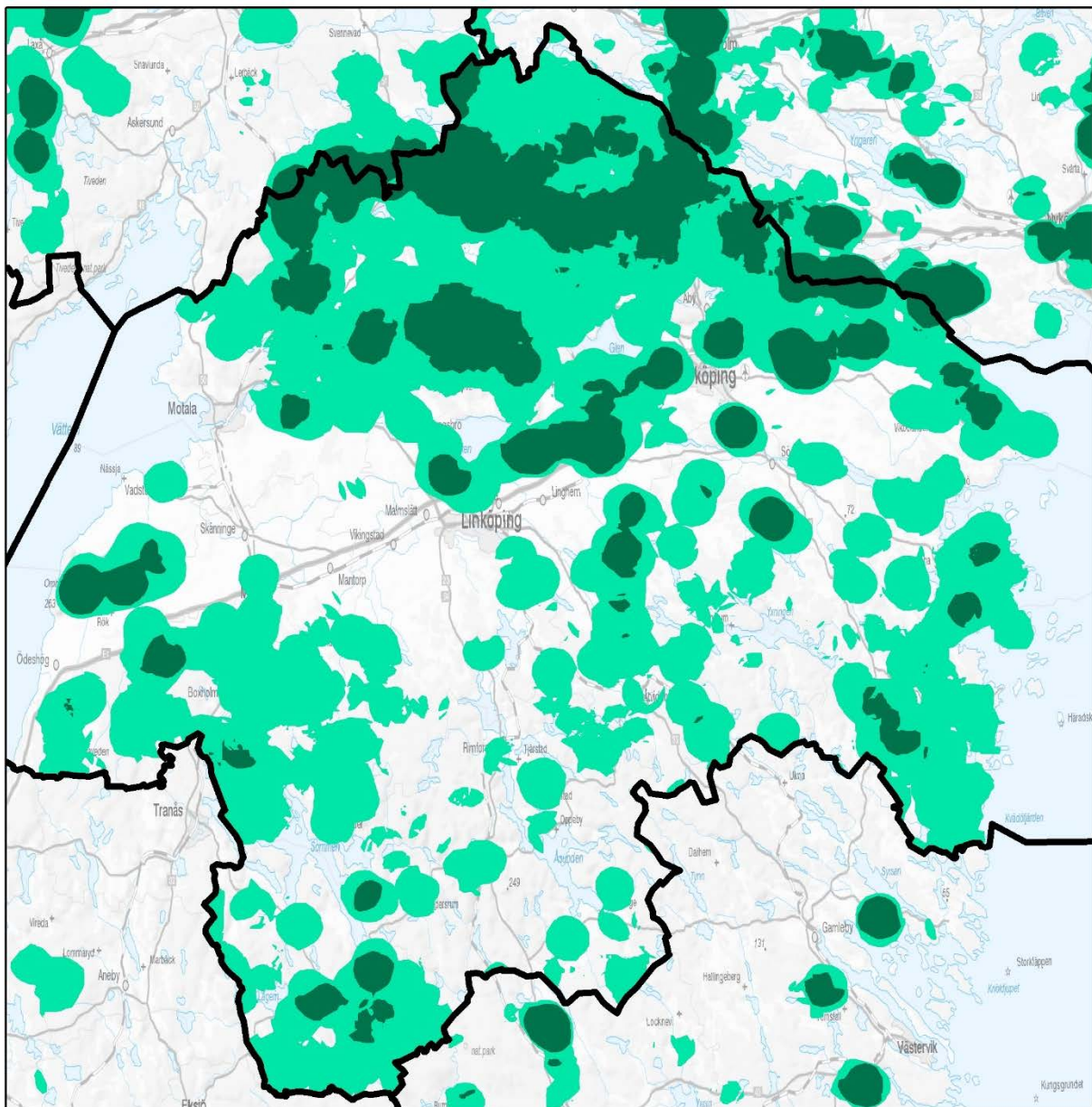
Sumpskogar och skogbevuxen myr

Sumpskogar (Natura 2000-naturtyp 9080, samt blöta skogar inom 9010) och skogbevuxna myrar (91D0) är trädklädda våtmarker med fauna, flora och ekosystemtjänster typiska för såväl våtmarker som skogar. De ingår både i våtmarker och i skogar i denna handlingsplan. Sumpskog och skogbevuxen myr ingår i den översiktliga analysen av i vilka delar av länet våtmarker förekommer i störst omfattning (Figur 5).

Fuktängar betraktas som våtmarker och ingår i andra våtmarksnaturtyper ovan

Fuktängar utgör en övergångsnaturtyp mellan våtmarker och friska gräsmarker och hanteras i denna handlingsplan för grön infrastruktur i Östergötland inom olika typer av våtmarker. Fuktängar på strandängar ingår i kategorin "Öppna strandängar" ovan och kalkfuktängar i kategorin "Kalkkärr och kalkfuktängar". Information om basfattigare fuktängar (del av naturtyp 6410) som inte ligger på strandängar har inte sammanställts, men då de inte ingår i insatsområdet för gräsmarker (under miljömålet "Ett rikt odlingslandskap") bör de också ingå i våtmarkerna när arbetet utvecklas vidare.

Figur 5. Analys av våtmarker (öppna våtmarker och sumpskogar i Östergötland). Inom ljusgröna ytor förekommer 80% av länets våtmarker och inom mörkgröna ytor 50% av länets våtmarker baserat på en underliggande täthetsanalys av våtmarker som bygger på naturtypsdata ur KNAS. De stora andelarna av våtmarker i länet utgörs av mossar och fattigare kärrtyper i skogsbygderna. Av Figur D framgår att även medelrikkärrens utbredning sammanfaller med den generellt för våtmarker, medan kalkkärren (extremrikkärren, Figur A) framförallt förekommer där det är lägre tätheter av våtmarker. Områden i slättområdena typiska för strandängar från Tåkern via södra Roxen och Glan till södra Bråviken faller också ut i analysen. Källa: Opublicerad analys av Länsstyrelsen i Västerbotten samt Västernorrland, Jämtland, Dalarna, Örebro, Värmland och Gävleborg.

Våtmarkernas övergångsmiljöer

Fuktängar som är en övergångsnaturtyp mellan våtmarker och friska gräsmarker hanteras i länetes handlingsplan för grön infrastruktur inom olika typer av våtmarker. Sumpskogar (Natura 2000-naturtyp 9080, samt blöta skogar inom 9010) och skogbevuxna myrar (91D0) är trädklädda våtmarker med fauna, flora och ekosystemtjänster typiska för såväl våtmarker som skogar. De ingår både i våtmarker och i skogar i handlingsplanen, och i vissa fall även i insatsområdet sjöar och vattendrag. En gransumpskog vid ett vattendrag kan t.ex. ingå i den värdeanalys av granskogar i länet som planeras 2018 vid revidering av den regionala skogsstrategin, eller i en värdeanalys av våtmarker i landskapet. Dessutom kan den ingå i en kommande analys av t.ex. svämplanens ekosystemtjänster i ett vattensystem. Frisk gräs- och skogsmark ingår inte i våtmarkerna i handlingsplanen, utan i grön infrastruktur för skog eller för gräsmarker.